

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykü Karakterlerinin Çözümlemesi*

Analysis of Story Characters in the Fifth-Grade Turkish Textbook

Meltem Çetinkaya¹, Zeynep Çetinkaya Edizer²

¹ Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye, meltem.cetinkaya@ogr.iuc.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-5301-9037>)

² Doç. Dr., Türkçe Eğitimi Bölümü, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye, cetinkayazeynep@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0001-5449-5107>)

Geliş Tarihi: 16.06.2022

Kabul Tarihi: 20.08.2022

ÖZ

Bu çalışmada, beşinci sınıf düzeyi Türkçe ders kitabı içerisinde yer alan öykü metinlerindeki karakterlerin çeşitlerini, değişimlerini ve tanıtılma yollarını değerlendirme amaçlanmıştır. Nitel özellik taşıyan araştırma, tarama modelindedir. Veri kaynağını oluşturan beşinci sınıf Türkçe ders kitabı, doküman analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. Kitapta toplam on üç öykü metni olduğu ve bu öyküler içerisinde altmış üç adet öykü karakteri bulunduğu belirlenmiştir. Belirlenen öykü karakterleri Lukens'in (1999) (akt. Sever, 2017) karakter sınıflamasına göre incelenmiştir. Buna göre anlatı içerisinde okuyucuya ayrıntılı bir biçimde tanıtılan karakterler açık karakterler, daha arka planda kalıp okuyucuya yüzeysel olarak tanıtılan karakterler ise kapalı karakterler olarak değerlendirilmiştir. Anlatı içerisinde düşünüş ya da davranışlarında değişiklik meydana gelen karakterler devingen karakterler, herhangi bir değişim yaşamayan karakterler ise durağan karakterler olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca her bir karakterin okuyucuya hangi karakter tanıtma yolu/yolları kullanılarak tanıtıldığı da belirlenmiştir. İnceleme sonuçları, oluşturulan tablolarla sunulmuş, bu tablolar içerisinde sıklık ve yüzde hesaplamalarına yer verilmiştir. Ayrıca öyküler içerisinde yapılan doğrudan alıntılar yoluyla çalışmadan elde edilen veriler desteklenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma dokümanları iki eş araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiş, görüş birliği ve görüş ayrılığı olan durumlara bakılarak araştırmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Araştırma sonucunda öykülerde karakter çeşidi açısından kapalı karakterlerin açık karakterlere oranla daha fazla yer aldığı görülmüştür. Aynı durum durağan karakterlerin devingen karakterlere oranla daha fazla kullanılması şeklinde karakter değişimi noktasında da saptanmıştır. Karakterlerin tanıtılmasının ise kullanım sıklığı bakımından sırasıyla davranış ve eylemleriyle, konuşmalarıyla, diğer karakterlerin yorumuyla, yazarın yorumuyla ve fiziksel özellikleriyle tanıtma şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ders kitabı öykülerinde öğrencilere iyi geliştirilmiş öykü karakterleri sunabilmek için karakterlerin çeşitlerinin, değişimlerinin ve tanıtılma yollarının daha dengeli bir biçimde dağıtılmasına özen gösterilmesi gerektiği önerisi dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öykü karakteri, karakter çözümleme, Türkçe ders kitabı, beşinci sınıf, öykü metinleri.

* Bu çalışma, Meltem ÇETİNKAYA'nın Doç. Dr. Zeynep ÇETİNKAYA EDİZER danışmanlığında İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Türkçe Eğitimi Doktora Programı kapsamında hazırladığı "Öykü Karakteri Çözümleme Uygulamalarının Öğrencilerin Eleştirel Okuma Becerilerine Etkisi" adlı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluate the types, changes and ways of introducing the characters in the fifth-grade Turkish textbook stories. This qualitative study is in the survey model. The fifth-grade Turkish textbook was examined through document analysis. The data were analyzed by content analysis. It has been determined that there are thirteen stories in the fifth-grade Turkish textbook and there are sixty three story characters in these stories. The determined story characters were analyzed according to Lukens' (1999) (cited in Sever, 2017) character classification. Accordingly, the characters described in detail to the reader are considered as open characters, and the characters described superficially as closed characters. Characters with changes in their thinking or behavior were considered as dynamic characters, and those who did not experience any change were considered static characters. In addition, it has also been determined that each character is introduced to the reader using which character introduction way(s). The results are presented in tables. Frequency and percentage are given in the tables. In addition, the data were tried to be supported by quotes from the stories. Two co-researchers evaluated the documents of the research independently of each other. Thus, the reliability of the research was tried to be ensured. As a result of the research, it was determined that closed characters were used more than open characters in the stories. In the same way, it has been determined that static characters are used more than dynamic characters. It has been determined that the introduction of the characters, in terms of frequency of use, is in the form of their behavior and actions, their speech, the interpretation of other characters, the author's interpretation and their physical characteristics. In the textbook stories, it was suggested that in order to present well-developed story characters to the students, attention should be paid to a more balanced distribution of the types, changes, and ways of introducing the characters.

Keywords: Story character, character analysis, Turkish textbook, fifth-grade, story texts.

GİRİŞ

Günümüz Türkçe derslerinin temel başvuru kaynaklarından biri ders kitaplarıdır. Ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla bu dersler yürütülmektedir. Türkçe ders kitaplarında ağırlıklı olarak kurgusal metinlerin tercih edildiği bilinmektedir (Aytan ve Güneş, 2017; Türkben, 2018). İlköğretim çağındaki öğrenciler, bu metinler arasından özellikle öykü türündeki metinlerle Türkçe derslerinde sık sık karşılaşır (Baştuğ ve Keskin, 2013).

Öykü metinlerini oluşturan bazı öğeler bulunmaktadır. Bu öğelerin en önemlilerinden biri metinlerdeki olayların oluşumunu sağlayan ve olaylara yön veren kişilerdir. Ariş'e göre (2011) yazınsal ürünlerdeki bu kişiler özellikleri itibarıyla tip ve karakter olarak ayrılabilir. Tipler tek yönlüdür. Kalıplaşmış davranışlar sergileyen tipler, tamamen iyi ya da tamamen kötü olarak karşımıza çıkabilir. Bu yönleriyle de gerçek yaşamdaki kişileri temsil etmekten uzaktırlar. Oysaki karakterler gerçek yaşamdan izler taşıyan kişilerdir. Biriciklik özellikleriyle farklı kişiliklerin temsilcileridir (Ariş, 2011).

Karakterlerin yaşamın içinden gelmesi ve okuru yaşama hazırlamada etkili olması onları çocuk yazının da önemli bir parçası hâline getirmektedir (Özmen, 2010). Okunan öykülerin karakterleri, henüz küçük yaşlarda olan çocuk okurların belleklerinde yer edinmektedir. Bu nedenle "çocuk, okuduğu kitabın anlam evreninde kendi yaşantısından, yakın çevresindeki ilişkilerden örnekler bulabilmeli, bu örneklerden yola çıkarak daha özgün çıkarımlara kendisi yönelebilmelidir" (Sever, 2000, 644). Çocuk okurun okuduğu öyküde kendinden bir şeyler bulabilmesi ve bu yolla öyküdeki karakterle özdeşim kurabilmesi beklenmektedir (Çolakça, 2019; Türkel ve Çetinkaya, 2019). Böylece çocuk okur, yaşam gerçekliğini deneyimleme fırsatı yakalayabilecektir.

Yeşilyaprak (2002), bireylerin yalnızca kendi deneyimleriyle değil başkalarını gözlemleyerek de öğrenebildiğini ifade etmektedir. Özellikle küçük yaştaki çocuklar bu konuda çok daha beceriklidirler. Hearn (2020) çocuğun gözlem yeteneğinin bir yetişkinden çok daha üstün olduğunu söyler. Çocuk yaptığı gözlemler aracılığıyla kendine rol model olarak alacağı birini bulur ve onun gibi davranma, onun gibi konuşma eğilimi göstermeye başlar. Bu gözlem

kimi zaman çevresindeki insanları ve yaşantıları gözleme kimi zaman da edebi ürünlerdeki karakter ve olayları gözleme şeklinde görülebilir. Çocuk bu yolla kişiliğinin oluşmasını sağlayacak bir model bularak onunla kendisini özdeşleştirir. Yavuzer (1999) bu eylemde, başlangıçta anne baba gibi yakın çevreden kişilerin, zamanla ise kitaplardaki kahramanların özdeşleşme ögesine dönüştüğünü söyler.

Aslan (2007) çocuğun karşılaştığı öykü karakterleri sayesinde farklı insan karakterlerini tanıdığını ve böylece kendi karakterinin farkına vardığını ifade eder. Çocuk okur, kurgusal karakterlerle kurduğu bu bağ aracılığıyla yaşantısını şekillendirmeye başlar. Bu şekillendirme işi en başta çocuğun karakter gelişimine etki etmektedir. Bu noktada yazınsal ürünlerde yer alan karakterlerin çocuğun özdeşim kurmasını sağlayabilecek şekilde iyi geliştirilmiş olması beklenir (Özdemir, 2005).

Sever (2017) çocuk okurun iyi geliştirilmiş öykü karakterlerine ihtiyaç duyduğunu söyler. Bu karakterlerin, gerçekmiş hissi uyandırabilecek güçte olmasının çocuk okurun ilgili karakterle bağ kurmasında çok büyük önemi olduğunu ifade eder. Lukens (1999, akt. Sever, 2017), öykü karakterlerinin birden fazla yolla geliştirilebileceğini söyler. Bu bağlamda bir öykü karakterini karakter çeşidi, karakter değişimi ve karakterin tanıtılma yolu bakımından ele almak mümkündür. Bakıldığı zaman bir öykü karakteri karakter çeşidi bağlamında açık ya da kapalı karakter özelliği gösterebilir. Bir öykü karakterinin açık karakter olabilmesi için çeşitli yönleriyle okuyucuya tanıtılması gerekmektedir. Sever (2017) bu karakterlerin genellikle öykülerin baş kahramanları olduğunu ifade etmektedir. Kapalı karakterler ise daha arka plânda kalan ve anlatının şekillenmesi görevini üstlenen karakterlerdir (Lukens, Smith ve Coffel, 2018). Karakter değişimleri bağlamında baktığımız zaman da devingen ve durağan karakter kavramları karşımıza çıkmaktadır. Devingen karakterler öykünün başı ile sonu arasında bir dönüşüm yaşayan karakterlerdir. Sever (2017) yaşanan bu dönüşümün olumlu olabileceği gibi olumsuz yönde de olabileceğini ifade eder. Ayrıca bu noktada en önemli şeyin bu dönüşüme okuyucunun inanması olduğunu söyler. Durağan karakter ise öykünün başı ve sonu arasında herhangi bir dönüşüm geçirmeyen karakterdir. Anlatı akışı içerisinde durumunu korur. Son olarak karakterlerin tanıtılması bağlamında baktığımız zaman da karakterlerin; davranış ve eylemleriyle, konuşmalarıyla, fiziksel özellikleriyle, diğer karakterlerin yorumuyla ve yazarın yorumuyla tanıtılabildiğini görürüz. Anlatı içerisinde bir karakter için birden fazla tanıtma yolu kullanılabilir (Sever, 2017; Lukens, Smith ve Coffel, 2018). Bu da okuyucunun o karaktere ilişkin daha fazla fikir edinmesinin bir yolu olarak düşünülebilir.

Hearn (2020) çocuk okurun okudukları hakkında durmadan düşündüğünü ve okuduklarının onun zihninin meşgul ettiğini söyler. Bu nedenle iyi geliştirilmiş, çocuğu okumaya ve düşünmeye sevk edecek öykü karakterlerinin ders kitaplarındaki metinlerde ve çocuk kitaplarında kullanılması önemli görülmektedir. Yetişkin okuru yaratmanın yolu çocuk okurdan geçmektedir (Sever, 2017). Yazar, geliştirdiği öykü karakterleri aracılığıyla okuruyla iletişime geçebilecek ve çocuk okuru yeni okumalara teşvik edebilecektir (Zivtçi, 2007). İyi geliştirilmiş karakterlerle kurgulanmış öyküleyici metinler çocukta okuma sevgisinin ve okuma kültürünün oluşumuna katkı sağlayabilecektir (Sever, 2017). Çünkü okuma kültürü, ancak erken çocukluk döneminden başlayarak geliştirilebilecek bir kültürleşme sürecidir (Türkel, Özdemir ve Akbulut, 2017; Türkel, Özdemir ve Akbulut, 2019).

Öykü karakterlerini sadece öyküyü oluşturan öğelerden biri olarak ele almak onların çocuk okur üzerindeki etkisini sınırlandırmaktır. Çünkü hem öyküler hem de içerindeki karakterler aslında gerçek yaşamın birer temsili niteliğindedirler. Çocuk okur, öyküler sayesinde yaşam gerçekliğiyle yüzleşir. Öykülerdeki karakterler aracılığıyla gerçek yaşamda karşılaşabileceği olayları deneyimler. Yine öykü karakterlerinin bu olaylara karşı verdikleri tepkilere karşı farkındalık geliştirirler. Onların, olaylar karşısında hissettikleri duygular sayesinde çeşitli hisleri duyumsarlar. Bir nevi öykü karakterleri üzerinden duyguları deneyimlemeleri sağlanabilir. Böylece çocuk okur, okuduklarından hareketle kendisi dışındaki

dünyaların farkına varır. Onun farklı dünyaları keşfetmesine olanak tanınır (Sever, 2017; Dilidüzgün, 2018).

Spring (1997) insan olmanın seçimler yapmaktan ve kendi kararlarını alabilecek bir eyleyen olmaktan geçtiğini söyler. Eğitimin temel gayelerinden biri de kendi kararlarını alabilecek özerk bireyler yetiştirmektir (Çakır-İlhan, 1994). Kendi kararlarını alıp hayatına yön verebilen özerk bireylerin yetiştirilmesinin temelleri de çocukluk döneminde atılır. Bu temeller zamanla pekiştirilip geliştirilebilir. Çocuğun özerk bir birey olarak yetişmesinde eğitim uygulamaları önemli bir basamaktır (Adler, 2010).

Eğitim, çocukta istendik davranış değişikliği oluşturmayı hedefler (Gül, 2004). Bu hedefe ulaşmak için eğitim-öğretim sürecinde çeşitli yöntem ve teknikler, öğretim programları, materyaller vb. kullanılmaktadır. Materyaller bağlamında baktığımız zaman bu materyallerin başında ders kitaplarının geldiği görülmektedir. Özellikle ülkemiz okullarında Türkçe derslerinin ders kitapları aracılığıyla işlendiği gerçeği göz önüne alındığında bu derslerin temel başvuru kaynağını oluşturan bu kitaplar üzerine çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, çocuk okurun kişilik oluşumundaki etkisine değinilen yazınsal karakter kavramı, beşinci sınıf Türkçe ders kitabı içerisinde bulunan öykü metinlerindeki görünümü bakımından incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken karakterlerin; çeşitleri, değişimleri ve tanıtılma yolları açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın da konusunu oluşturan öykü karakterlerinin çözümlenmesi üzerine alanda Türkçe ders kitaplarının incelendiği kimi çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan Karagül ve İnce-Samur (2017), ortaokul düzeyi Türkçe ders kitapları üzerinde çalışmışlar ve bu kitaplardaki öyküleri belirleyip bu öykülerdeki karakterlere ilişkin bir karakter özelliği sınıflaması gerçekleştirmişlerdir. Araştırmacılar, ders kitaplarında kapalı ve durağan karakter kullanımının fazla olduğu, bazı öykülerde ise açık ve devingen karakter niteliği gösteren hiçbir karaktere yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykü karakterleriyle alakalı bir başka çalışma da Türkel ve Çetinkaya (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ortaokul seviyesinde kullanılmak üzere hazırlanmış Türkçe ders kitaplarındaki öykü karakterlerini incelemeye almışlardır. Her bir sınıf seviyesinden rastgele örnekleme yoluyla ikişer öykü seçmiş ve bu öykülerdeki karakterleri incelemişlerdir. İncelemeleri sonucunda öykülerde kapalı karakterlerle durağan karakterlerin çokça kullanıldığını belirlemişlerdir. Özellikle çocukta olumlu yönde davranış değişikliği sağlayabilecek olan devingen karakter kullanımının sınırlı olmasını olumsuz bir durum olarak nitelendirmişlerdir.

Türkçe ders kitabı öykülerindeki karakterlerin geliştirilme yollarını belirlemeye çalışan Karagül (2019), bu amacı doğrultusunda ortaokul Türkçe ders kitaplarını incelemiştir. Çalışma sonucunda, bu karakterlerin konuşmalarıyla ve yazarın yorumuyla geliştirildikleri sonucuna ulaşmıştır.

Karakoç-Öztürk (2020) de çalışmasında ortaokul Türkçe ders kitaplarını karakterleri bağlamında inceleyen bir başka araştırmacıdır. Bu kitaplardaki karakterlerin geliştirilme yollarını tespit etmeyi amaçladığı çalışmasında, en çok kullanılan yolun konuşmalarıyla geliştirme olduğu ve en az kullanılan yolun ise fiziksel özellikleriyle geliştirme olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Görüldüğü gibi bu çalışmalarda Türkçe ders kitabı metinleri üzerinde kimi zaman açık-kapalı karakterler kimi zaman devingen-durağan karakterler kimi zaman da karakter geliştirme yollarının kullanımı bakımından durulmuştur. Bu araştırmada ise güncel ortaokul Türkçe ders kitaplarından beşinci sınıf düzeyinde kullanılan ders kitabının öykü metinleri incelemeye alınmış ve öykü karakterleri karakter çeşitleri, değişimleri ve tanıtılma yolları bakımından ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir.

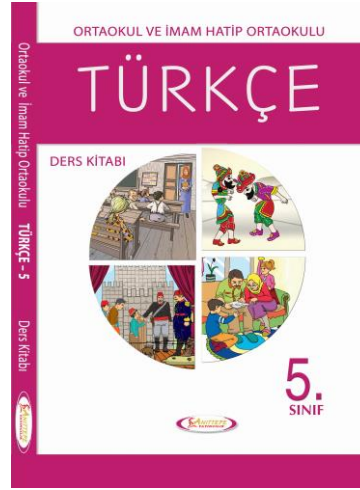
YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel çalışmalar, bütünü kapsayacak bir bakış açısı geliştirilerek araştırma problemini yorumlayıp incelemeye dayanan araştırmalardır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010). Bu çalışmada araştırılan konuya ilişkin derin bir anlam arayışı söz konusudur (Morgan, 1996). Nitel özellik gösteren bu araştırma, tarama modelinde kurgulanmıştır. Tarama modeli, evreninin geneli hakkında bir görüşe ulaşmak için evrenin tamamı veya bir bölümüyle yapılır (Bailey, 1982). Böylece geçmişteki veya günümüzdeki bir durumun ayrıntılarıyla açığa çıkarılması sağlanır (Karasar, 2010). Bu anlayıştan yola çıkılarak araştırmada tarama modeli kullanılmıştır.

2.2. Veri Kaynağı

Araştırmada, MEB tarafından 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulması uygun görülen beşinci sınıf Türkçe ders kitabı incelemeye alınmıştır. Kitaba ilişkin kapak görseline ve künye bilgilerine aşağıda yer verilmiştir:

Şekil 1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Kapak Görseli

Tablo 1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Künyesi

Ders Kitabının	
Adı	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı
Yazarları	Şule Çapraz-Baran ve Elif Diren
Basım Yılı	2020
Basım Yeri	Ankara
Yayınevi	Anıttepe Yayıncılık

İlgili kitap Şule Çapraz-Baran ve Elif Diren adlı yazarlar tarafından kaleme alınan ve Anıttepe Yayıncılık'ın basımını gerçekleştirdiği bir ortaokul Türkçe ders kitabıdır. Kitabın, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı itibarıyla olmak üzere 5 yıllığına ders kitabı olarak Türkçe derslerinde okutulması uygun görülmüştür (Çapraz-Baran ve Diren, 2020). Araştırmanın veri kaynağını bu Türkçe ders kitabındaki öykü metinleri oluşturmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu öykülerle ilgili bilgilere yer verilmiştir:

Tablo 2. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykü Metinleri

Tema	Metnin Adı	Karakter Sayısı	Okuma, Serbest Okuma, Dinleme/İzleme Metni	Sayfa Sayısı
Birey ve Toplum	Çocuk ve Baloncu	2	Serbest Okuma	34
	Dumlupınar Savaşı	4	Okuma	46
Millî Mücadele ve Atatürk	6 Mart 1915 Gecesi	4	Okuma	52
	Bir Temmuz Gecesi	7	Dinleme/İzleme	59
	Şahin Bey	1	Serbest Okuma	62
Doğa ve Evren	Bu Nehir Bizim	10	Okuma	68
	Deprem	7	Okuma	85
Vatandaşlık	Çocuk Bahçesindeki Bekçi	6	Okuma	136
	Çitlembik	6	Okuma	172
Sağlık ve Spor	Dedemin Öyküsü	3	Serbest Okuma	187
	Yaşama Sevinci	4	Okuma	206
Erdemler	Bir Bardak Sütün Hatırı	3	Serbest Okuma	215
Bilim ve Teknoloji	Pastör	6	Serbest Okuma	240

Tablo 2'ye bakıldığında kitap içerisinde on üç adet öykünün olduğu görülmektedir. Bu öykülerden yedi tanesi okuma metni, beş tanesi serbest okuma metni ve bir tanesi ise dinleme/izleme metnidir. “Bu Nehir Bizim” öyküsünde on; “Deprem” ve “Bir Temmuz Gecesi” öykülerinde yedişer; “Çocuk Bahçesindeki Bekçi”, “Çitlembik” ve “Pastör” öykülerinde altışar; “Dumlupınar Savaşı”, “6 Mart 1915 Gecesi” ve “Yaşama Sevinci” öykülerinde dörder; “Dedemin Öyküsü” ve “Bir Bardak Sütün Hatırı” öykülerinde üçer; “Çocuk ve Baloncu” öyküsünde iki ve “Şahin Bey” öyküsünde ise bir olmak üzere ders kitabındaki öykülerde toplam altmış üç öykü karakterinin bulunduğu belirlenmiştir. Araştırmada örneklem alınmamış ve kitap içerisindeki on üç öykü metni de araştırma kapsamına dâhil edilerek araştırmacılar tarafından incelenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmaya ilk olarak beşinci sınıf Türkçe ders kitabının edinilmesiyle başlanmıştır. İncelemeye konu olan bu ders kitabı Eğitim Bilişim Ağından (EBA) (2022) elektronik kitap olarak edinilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizinde basılı ve/veya elektronik belgeler kullanılabilir (Bowen, 2009). Bu nedenle veri kaynağını oluşturan elektronik kitap, doküman olarak değerlendirilip doküman analizi yoluyla incelenmiştir. Doküman analizi, özellikle eğitsel konularda anlamlı ve gerçekçi verilere ulaşmada etkili olabilmektedir (Özkan, 2021).

Veri kaynağının doküman analizi yöntemiyle incelenmesi sonucu elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi, “belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir” (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

Öncelikle araştırmacılar tarafından kitap içerisinde yer alan metinler okunmuş ve bu metinlerden öykü türünde olanlar belirlenmiştir. Yapılan incelemeler bu öykülerin karakterleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Kitapta toplam on üç öykü metni olduğu ve bu öyküler içerisinde de altmış üç adet öykü karakteri olduğu konusunda araştırmacılar arası görüş birliği sağlanmıştır. İncelemeye alınan bu altmış üç öykü karakteri, öykülerde biriciklik özelliği gösteren tekil karakterlerdir. Belirlenen bu karakterler Lukens'in (1999, akt. Sever, 2017) bahsettiği karakterin çeşidi, değişimi ve tanıtılması açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda, her bir öykü ve içerisinde yer alan öykü karakterleri bahsedilen bu üç başlık altında değerlendirmeye alınmıştır. Öykü karakterlerinin çeşitleri, değişimleri ve tanıtılmalarına ilişkin

elde edilen veriler, araştırmanın bulgular bölümünde ayrı başlıklar altında detaylıca açıklanmıştır. Bu amaçla tablolar oluşturulmuş ve bu tablolar içerisinde sıklık (*f*) ve yüzde (%) hesaplamalarına yer verilmiştir. Anlamayı kolaylaştırmak için yüzdelik değerler tam sayı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca öyküler içerisinde yapılan doğrudan alıntılar yoluyla araştırmadan elde edilen veriler desteklenmeye çalışılmıştır.

2.4. Araştırmanın Güvenirliği

Araştırmanın çalışma dokümanları iki eş araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak incelenmiş, ardından araştırmacıların çözümlenmeleri karşılaştırılmıştır. Çalışmanın güvenirliliğini belirlemek için görüş birliği ile görüş ayrılığı olan durumlara bakılmıştır. Bu bağlamda Türkçe ders kitabındaki öykü karakterleriyle ilgili araştırmacıların yapmış oldukları çözümlenmeler karşılaştırılarak güvenirlilik hesaplaması yapılmıştır. Bunun için Miles ve Huberman (1994) adlı araştırmacılar tarafından geliştirilen güvenirlilik formülü kullanılmıştır. Bu formül şu şekildedir: “Güvenirlilik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) X 100”. Bahsi geçen formül kullanılarak yapılan hesaplama sonucunda araştırmanın güvenirliliği %96 bulunmuştur. Miles ve Huberman’ın (1994) nitel araştırmalarda güvenirliliğin %70 ve üzerinde bulunmasının araştırmanın güvenilir kabul edilmesinde yeterli olduğu görüşüne dayanarak bu araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Araştırmanın güvenirliliğini arttırmak için çalışma içerisinde öykülerden alıntılara yer verilmiştir.

BULGULAR

3.1. Öykülerdeki Karakterlerin Çeşitleri

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykü karakterlerinin karakter çeşitleri bağlamında incelenmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykü Karakterlerinin Karakter Çeşitleri

Öykünün Adı	Karakter Çeşidi				Toplam
	Açık Karakter		Kapalı Karakter		
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	
Çocuk ve Baloncu	0	0	2	100	2
Dumlupınar Savaşı	0	0	4	100	4
6 Mart 1915 Gecesi	1	25	3	75	4
Bir Temmuz Gecesi	0	0	7	100	7
Şahin Bey	0	0	1	100	1
Bu Nehir Bizim	1	10	9	90	10
Deprem	0	0	7	100	7
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	3	50	3	50	6
Çitlembik	1	17	5	83	6
Dedemin Öyküsü	1	33	2	67	3
Yaşama Sevinci	0	0	4	100	4
Bir Bardak Sütün Hatırı	1	33	2	67	3
Pastör	0	0	6	100	6

Tablo 3’e göre kitaptaki 13 öykü içerisinde toplam 63 öykü karakteri yer almaktadır. İlgili tabloda öykü karakterlerinin karakter çeşitleri verilmiştir. Bu öykü karakterlerine karakter çeşitleri bağlamında bakıldığında 8 tanesinin (%13) açık karakter özelliği, 55 tanesinin (%87) ise kapalı karakter özelliği gösterdiği görülmektedir. Yine ilgili tabloya göre 6 öyküde açık karakter kullanımına rastlanırken 7 öyküde hiç açık karaktere yer verilmediği görülmektedir. “6 Mart 1915 Gecesi”, “Bu Nehir Bizim”, “Çocuk Bahçesindeki Bekçi”, “Çitlembik”, “Dedemin Öyküsü” ve “Bir Bardak Sütün Hatırı” adlı öykülerde açık karakterler kullanılmışken “Çocuk

ve Baloncu”, “Dumlupınar Savaşı”, “Bir Temmuz Gecesi”, “Şahin Bey”, “Deprem”, “Yaşama Sevinci” ve “Pastör” öykülerinde açık karakterlerin kullanılmadığı görülmektedir. Kapalı karakterlerin ise tüm öykülerde kullanıldığı belirlenmiştir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *açık karakter (fiziksel özelliği, duyuş, düşüncü ya da davranış biçimi hakkında bilgi verilen karakter)* özelliği taşıyanlara ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“6 Mart 1915 Gecesi” adlı öyküdeki “Hakkı Bey” karakteri açık bir karakterdir. Öyküde Hakkı Bey ile ilgili birçok bilgiye yer verilmiştir. Öykü içerisinde Tophaneli Hakkı Bey olarak anılan karakterin rütbesinin yüzbaşı olduğundan bahsedilmekte ve Nazım Bey’in yakın arkadaşı olan Hakkı Bey’in geminin komutanlığını yapacağından söz edilmektedir. “*Yüzbaşı Hakkı Bey, genç yaşta kalp krizi geçirmiş ve istirahatteydi.*” (6 Mart 1915 Gecesi, s. 52). Hakkı Bey karakterinin, sağlık sorunları yaşamasına rağmen vatan için ölümü bile göze alarak verilen görevi üstlenecek bir yapıda olduğuna dikkat çekilmektedir. Hakkı Bey karakterinin birçok özelliğiyle okuyucuya tanıtıldığı görülmektedir.

“Bu Nehir Bizim” adlı öyküdeki “Sinan Bey” karakteri açık bir karakterdir. “*Adam, adının Sinan olduğunu; fabrikanın babasına ait olduğunu ama bu konudan haberdar olmadığını ve Furkan’a neler olduğunu anlatmasını söyledi.*” (Bu Nehir Bizim, s. 70). Fabrika sahibinin oğlu olan Sinan Bey, nehrin kendi fabrikalarından çıkan filtrelenmemiş atık sular dolayısıyla kirlendiğini öğrenince olayın çözümü için Furkan ve arkadaşlarına yardım etmeye çalışan bir karakterdir. “*Haberlerin altındaki yazıda Sinan Bey’in adı geçiyordu. Furkan hemen arkadaşlarını aradı. Sinan Bey’in televizyonda haber müdürü olduğunu söyledi.*” (Bu Nehir Bizim, s. 72). Sinan Bey, doğanın kirlenmesine neden olan bu olayın geniş kitlelere duyurulmasında da etkin bir rol üstlenmiştir. Haber müdürü olması dolayısıyla Furkan ve arkadaşlarına gerekli medya desteğini sağlamıştır. Kendisi için de önemli olan nehrin kirlenmesinin önüne geçilmesinde girişimlerde bulunan Sinan Bey karakterinin adeta gerçek yaşamdan bir kişiyi temsil edebilecek nitelikte geliştirildiği görülmektedir.

“Çocuk Bahçesindeki Bekçi” adlı öyküdeki “erkek çocuğu” olarak adlandırılan karakterler açık karakterlerdir. Bu karakterlerin çeşitli özellikleriyle okura tanıtıldığı görülmektedir. İlgili karakterlerin görünüşleriyle ve davranışlarıyla ilgili okuyucuya ayrıntılı bilgiler verilmiştir. “*Çünkü delikanlı denilecek yaşta iki erkek çocuğu, tahterevalliyi yarım saatten beri işgal ediyordu. Belki de on altı, on yedi yaşlarında vardılar. Sanki tahterevalli babalarının malıymış gibi kalkmak bilmiyorlardı. Birinin ayaklarında kocaman potinleri vardı. Artık nereye basmışsa her yanı çamur içindeydi.*” (Çocuk Bahçesindeki Bekçi, s. 137).

“Dedemin Öyküsü” adlı öyküdeki “dede” karakteri açık bir karakterdir. “*Kucağına alır almaz o bembeyaz bıyıklarını yanaklarına sürer, başları gene dumbalaya...*” (Dedemin Öyküsü, s. 187) ve “*O yıl yetmişindeydi dedem.*” (Dedemin Öyküsü, s. 187) gibi ifadeler dede karakterinin açık bir karakter olduğunu göstermektedir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *kapalı karakter (fiziksel özelliği, duyuş, düşünüş ya da davranış biçimi hakkında herhangi bir bilgi verilmeyen karakter)* özelliği taşıyanlara ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Çocuk ve Baloncu” öyküsünde karşımıza “çocuk” ve “baloncu” olmak üzere iki öykü karakteri çıkmaktadır. Öyküdeki bu iki karakterin de kapalı karakter özelliği gösterdiği görülmektedir. “*Bir süredir mahalleye bir baloncu geliyordu.*” (Çocuk ve Baloncu, s. 34). “*Küçük çocuk, onun gelişini her gün heyecanla bekliyordu.*” (Çocuk ve Baloncu, s. 34). Öyküdeki çocuk ve baloncu karakterleri okuyucuya ayrıntılı bir şekilde tanıtılmadığı için bu öykü karakterlerinin kapalı karakter özelliği gösterdikleri söylenebilir.

“Dumlupınar Savaşı” adlı öyküdeki “başkomutan” karakteri kapalı bir karakterdir. “*İkinci gün başkomutanları da tutsak edildi.*” (Dumlupınar Savaşı, s. 46). Öykü içerisinde

başkomutandan bahsedilse de bu karakterle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmemiştir. Bu karakter, olay örgüsü içerisinde olayları oluşturan ya da olaylara yön veren bir karakter özelliği taşımamaktadır.

“Bir Temmuz Gecesi” adlı öyküdeki “öğretmen” karakteri kapalı bir karakterdir. “*Darbe sözcüğünü derste öğretmenimiz öğretmişti ama yine de anlayamamışım.*” (Bir Temmuz Gecesi, s. 59). Metin içerisinde tek bir yerde kendisine yer bulan öğretmen karakteri, anlatıda arka plânda kalan bir karakterdir.

“Deprem” adlı öyküde “bir amca” olarak ifade edilen karakter kapalı bir karakterdir. “*Bir amca, sanki bir devin gelip şehrin üzerinde tepindiğini söylüyordu.*” (Deprem, s. 86). Öykünün anlatıcısı tarafından bir amca olarak anlatılan karakter, özellikleri açısından bir belirsizlik taşımaktadır. Anlatı içerisinde bu karaktere ilişkin okurun onu iyi tanımasını sağlayacak bilgilere yer verilmemiştir.

3.2. Öykülerdeki Karakterlerin Değişimleri

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykü karakterlerinin karakter değişimleri bağlamında incelenmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir:

Tablo 4. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykü Karakterlerinin Karakter Değişimleri

Öykünün Adı	Karakter Değişimi				Toplam
	Devingen Karakter		Durağan Karakter		
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	
Çocuk ve Baloncu	0	0	2	100	2
Dumlupınar Savaşı	0	0	4	100	4
6 Mart 1915 Gecesi	0	0	4	100	4
Bir Temmuz Gecesi	0	0	7	100	7
Şahin Bey	0	0	1	100	1
Bu Nehir Bizim	1	10	9	90	10
Deprem	1	14	6	86	7
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	1	17	5	83	6
Çitlembik	1	17	5	83	6
Dedemin Öyküsü	0	0	3	100	3
Yaşama Sevinci	1	25	3	75	4
Bir Bardak Sütün Hatırı	1	33	2	67	3
Pastör	1	17	5	83	6

Tablo 4’te öykü karakterlerinin karakter değişimleri verilmiştir. Bu öykü karakterlerine karakter değişimleri bağlamında bakıldığında 7 tanesinin (%11) devingen karakter özelliği, 56 tanesinin (%89) ise durağan karakter özelliği gösterdiği görülmektedir. Yine ilgili tabloya göre 7 öyküde devingen karakter kullanımına rastlanırken 6 öyküde hiç devingen karaktere yer verilmediği görülmektedir. “Bu Nehir Bizim”, “Deprem”, “Çocuk Bahçesindeki Bekçi”, “Çitlembik”, “Yaşama Sevinci”, “Bir Bardak Sütün Hatırı” ve “Pastör” adlı öykülerde devingen karakterler kullanılmışken “Çocuk ve Baloncu”, “Dumlupınar Savaşı”, “6 Mart 1915 Gecesi”, “Bir Temmuz Gecesi”, “Şahin Bey” ve “Dedemin Öyküsü” öykülerinde devingen karakterlerin kullanılmadığı görülmektedir. Durağan karakterlerin ise tüm öykülerde kullanıldığı belirlenmiştir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *devingen karakter (anlatı içerisinde olumlu ya da olumsuz yönde bir değişim geçiren karakter)* özelliği taşıyanlara ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Bu Nehir Bizim” adlı öyküdeki “Ömer” karakteri devingen bir karakterdir. “*Ertesi gün Ömer’e ‘Artık Sinan Bey’e güveniyor musun?’ diye sordu. O da ‘Artık güvenebiliriz.’ dedi.*”

Birlikte güldüler...” (Bu Nehir Bizim, s. 72). Ömer, nehrin kirlenmesine sebep olan fabrikaya karşı verdikleri mücadelede fabrika sahibinin oğlu olan Sinan Bey’in onlara yardım edeceğine inanmamaktadır. Ancak Ömer, öykünün başında Sinan Bey’e güvenmeyen bir karakterken öykünün sonunda artık ona güvenmeye başlamıştır. Ömer’in yaşadığı bu değişim, onun devingen bir öykü karakteri olduğunu göstermektedir.

“Deprem” adlı öyküdeki “anlatıcı” karakteri devingen bir karakterdir. Anlatının başında, Kobe’de yaşayan karakterin, şehrin sağlamlığı dolayısıyla deprem tatbikatı yapmaya bile gerekli görmediği belirtilmiştir. Ancak yaşadığı deprem sonrası bu karakter, depreme ilişkin bir farkındalık geliştirmiştir. “*Hayatım boyunca hep burada yaşadım ve hiçbir deprem görmedim. Hatta deprem diye bir şeyin olduğuna bile inanmıyordum fakat artık inanıyorum.*” (Deprem, s. 85).

“Çocuk Bahçesindeki Bekçi” adlı öyküdeki “anlatıcı” karakteri devingen bir karakterdir. Anlatıcı, öykünün başında, bekçinin çocuklara uyarı niteliğindeki bağırmasını anlamlandıramadığı için ona kızdığını ve parka gideceği zaman bekçinin orada olmadığı zaman dilimlerini kovaladığını söylemektedir. Ancak bekçinin parkta olmadığı bir anda kendisinden yaşça büyük çocuklarla girmek zorunda kaldığı, sonu neredeyse fiziksel şiddete dönüşecek kavga sonrasında bekçinin değerini anladığını ifade etmektedir. “*Daha birkaç gün öncesine kadar kendisine öfkeyle baktığım bekçi amcayı artık sevmeye başlamıştım. Meğer onun bağırıp çağırmaları boşuna değilmiş. Her düdük çaldığında bizi korkutmak için değil, bir kötülüğe engel olmak için çalıştığını artık daha iyi anlıyorum.*” (Çocuk Bahçesindeki Bekçi, s. 138). Anlatıcı karakterin sarf ettiği bu sözler de onun bekçiye karşı olan tutumunun değiştiğini ve bu değişimin de olumlu yönde olduğunu göstermektedir.

“Pastör” adlı öyküdeki “Pastör” karakteri devingen bir karakterdir. Öyküde kuduz hastalığı taşıyan bir köpek tarafından ısırılan küçük bir çocuğun ebeveyni kuduzla ilgili çalışmalar yapan Pastör’ün kapısını çalar ve geliştirmekte olduğu aşığı çocuklarına uygulamasını ister. Pastör ise bu fikre sıcak bakmaz: “*Pastör, aşının insanlar üzerinde denenmesi için henüz çok erken olduğunu söyledi.*” (Pastör, s. 240). Ancak çocuğun anne ve babasının ısrarlarına dayanamayıp diğer doktorlardan da görüş alan Pastör, çocuğun kurtulma umudunun olmadığını duyunca aşığı denemeye karar verir. “*Pastör, doktorların bu sözlerinden sonra aşığı denemeye karar verdi. Bu hayatındaki en önemli anlardan biriydi. Ve aşı ilk kez bir insan üzerinde denendi.*” (Pastör, s. 240). Tüm bunlar, yeni bir davranış sergileyen Pastör adlı öykü karakterinin bir değişim geçirdiğini ve onun devingen bir karakter olduğunu göstermektedir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *durağan karakter (anlatı içerisinde olumlu ya da olumsuz yönde herhangi bir değişim geçirmeyen karakter)* özelliği taşıyanlara ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Çocuk ve Baloncu” adlı öyküdeki “baloncu” karakteri durağan bir karakterdir. Ağaca takılan balonlarını kurtarırsa çocuğa balon vereceğini vaat eden baloncunun bu davranışını gerçekleştirmediği görülmektedir. “*...ayakkabılarını giyip adamın kendisine vereceği balonu heyecanla beklemeye başladı. Ama baloncu hiç oralı değildi. İpleri eline sıkıca doladıktan sonra yavaş yavaş sokağın sonuna doğru yürümeye başladı.*” (Çocuk ve Baloncu, s. 35). Öykünün başından sonuna kadar herhangi bir değişim geçirmediği için baloncu karakterinin durağan karakter özelliği gösterdiği söylenebilir.

“Şahin Bey” adlı öyküdeki “Şahin Bey” karakteri durağan bir karakterdir. “*Düşmanlar bayrağımızı bile indirmişler. Ben bu bayrak için senelerce dövüştüm!*” (Şahin Bey, s. 62). Birinci Dünya Savaşı sırasında subay olarak görev yapan Şahin Bey, anlatının başından sonuna kadar Antep’i düşman işgalinden korumak için çabalamıştır. Bu karakter bir değişim yaşamamış, anlatı boyunca aynı amaç uğruna çaba sarf etmiştir.

“Bu Nehir Bizim” adlı öyküdeki “Furkan” karakteri durağan bir karakterdir. “*Furkan ‘Sinan Bey’e inanıyorum, sonucun iyi çıkmayacağını biliyorum. İmzaları sonuçla birlikte toplarsak daha fazla olur.’ dedi.*” (Bu Nehir Bizim, s. 72). Öykünün başından beri Sinan Bey’e inanmaktan vazgeçmeyen Furkan, bu düşüncesindeki haklılığını Sinan Bey’in onlara süreç boyunca yardım etmesiyle kanıtlamıştır. Bu bağlamda Furkan karakterinin anlatı boyunca Sinan Bey’e karşı aynı inançla yaklaştığı görülmektedir.

“Çitlembik” adlı öyküdeki “Hasan” karakteri durağan bir karakterdir. “*Hasan ağabey bağıyor: — Süleyman, bastığın dala dikkat et!*” (Çitlembik, s. 172). Hasan, anlatının başından itibaren çitlik ağacının ince dalları dolayısıyla tehlikeli olabileceğinin bilincinde olan bir karakterdir. Arkadaşı Süleyman’ı ikaz etmesinin sebebi de bu tehlikenin bilincinde oluşudur. Bu nedenle bu karakter de durağan karakter özelliği gösteren bir öykü karakteridir.

3.3. Öykülerdeki Karakterlerin Tanıtılması

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykü karakterlerinin karakterlerin tanıtılması bağlamında incelenmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir:

Tablo 5. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öykü Karakterlerinin Tanıtılma Yolları

Öykünün Adı	Karakterlerin Tanıtılması									
	Davranış ve Eylemleriyle		Konuşmalarıyla		Fiziksel Özellikleriyle		Diğer Karakterlerin Yorumuyla		Yazarın Yorumuyla	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çocuk ve Baloncu	2	100	2	100	0	0	0	0	2	100
Dumlupınar Savaşı	3	75	0	0	0	0	0	0	1	25
6 Mart 1915 Gecesi	1	25	0	0	0	0	0	0	2	50
Bir Temmuz Gecesi	4	57	4	57	0	0	1	14	0	0
Şahin Bey	1	100	1	100	0	0	1	100	1	100
Bu Nehir Bizim	8	80	5	100	1	10	6	60	1	100
Deprem	5	72	4	57	0	0	3	43	0	0
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	6	100	3	50	3	50	4	67	0	0
Çitlembik	6	100	5	83	0	0	3	50	0	0
Dedemin Öyküsü	2	67	2	67	1	33	1	33	0	0
Yaşama Sevinci	3	75	4	100	0	0	2	50	0	0
Bir Bardak Sütün Hatırı	2	67	2	67	2	67	2	67	2	67
Pastör	3	50	5	83	0	0	2	33	4	67

Yukarıda verilen Tablo 5’te öykü karakterlerinin tanıtılma yolları gösterilmiştir. Bu karakterlerden sırasıyla 46 tanesi (%73) davranış ve eylemleriyle, 37 tanesi (%59) konuşmalarıyla, 25 tanesi (%40) diğer karakterlerin yorumuyla, 13 tanesi (%21) yazarın yorumuyla ve 7 tanesi (%11) de fiziksel özellikleriyle tanıtılmış karakterlerdir. Bazı karakterlerin birden fazla karakter tanıtma yolu kullanılarak geliştirildiği görülmüştür. Karakterlerin davranış ve eylemleriyle tanıtılması yolunun tüm öykülerde kullanıldığı belirlenmiştir. Karakter tanıtma yollarının her birini içeren öyküler ise “Bu Nehir Bizim” ve “Bir Bardak Sütün Hatırı” adlı öykülerdir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *davranış ve eylemleriyle tanıtılan karakterlere* ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Dumlupınar Savaşı” adlı öyküdeki “Mustafa Kemal” karakteri davranış ve eylemleriyle tanıtılan bir karakterdir. Mustafa Kemal, yurdunu düşman işgalinden kurtarmak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Öykü içerisinde bu durum şöyle ifade edilmiştir: “*Mustafa Kemal, 23 Ağustos 1922 günü gizlice Konya’ya gitti. Oradan Akşehir’e vardı. Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü gibi ileri gelen komutanları çevresinde topladı. Birlikte bir taarruz planı hazırladılar.*” (Dumlupınar Savaşı, s. 46).

“Çocuk Bahçesindeki Bekçi” adlı öyküdeki “erkek çocuk” karakteri davranış ve eylemleriyle tanıtılan bir karakterdir. “*Biraz sonra oturduğu yerden kalkıp tahterevallinin üzerine çıktı. Karşısındaki arkadaşına da işaret edip ayağa kalkmasını söyledi. Sonra birlikte zıplamaya başladılar.*” (Çocuk Bahçesindeki Bekçi, s. 137). Parkta oynama yaşını çoktan geçmiş çocukların, bekçinin yokluğundan yararlanarak parktaki oyuncaklara zarar verişleri yaptıkları eylemlerle okura anlatılmıştır.

“Yaşama Sevinci” adlı öyküdeki “Muzaffer” karakteri davranış ve eylemleriyle tanıtılan bir karakterdir. “*Kendi kendime söz verdim. ... Okuma yazmayı bir öğreneyim, ona ben yazacağım bir mektup. Okula başlayıp yazıyı sökünce de yazdım. Altı kuruş da pul parası verip yolladım mektubu.*” (Yaşama Sevinci, s. 207). Öyküdeki Münevver teyze hep postacı yolu gözleyen yalnız bir kadındır. Muzaffer, kimsesi olmadığını öğrendiği Münevver teyzesinin bu durumuna üzüлp bazı kararlar alır ve beklediği o mektubu ona kendisi yazmaya karar verir. Bu kararı eyleme döken Muzaffer karakteri bu nedenle davranış ve eylemleri yoluyla geliştirilmiş bir öykü karakteridir.

“Bir Bardak Sütün Hatırı” adlı öyküdeki “Howard Kelly” karakteri davranış ve eylemleriyle tanıtılan bir başka karakterdir. “*Yıllar önce kendisine bir bardak süt ikram eden kadını baygın ve yaşlanmış hâliyle bile ilk görüşte tanıdı. Onun hayatını kurtarmak için elinden geleni yaptı ve sağlığına tekrar kavuşmasını sağladı.*” (Bir Bardak Sütün Hatırı, s. 215). En çaresiz zamanlarında onay iyilik yapan, karnını doyuran kadını karşısında gören Howard Kelly karakteri, kadına olan borcunu, yaptığı eylemle ödemiştir. Yıllar sonra karşısına çıkan bu kadını sağlığına kavuşturmak için elinden geleni yapmıştır.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, konuşmalarıyla tanıtılan karakterlere ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Çocuk ve Baloncu” adlı öyküdeki “çocuk” karakteri konuşmalarıyla tanıtılan bir karakterdir. “*Biliyor musun, benim hiç balonum olmadı.*” (Çocuk ve Baloncu, s. 34). Bu sözleri söyleyen öyküdeki çocuk karakterinin, konuşmasından yola çıkılarak bu karakterle ilgili bir bilgiyi okuyucu öğrenebilmiştir. Bu nedenle öyküdeki çocuk karakteri konuşmalarıyla tanıtılan bir karakterdir denilebilir.

“Şahin Bey” adlı öyküdeki “Şahin Bey” karakteri konuşmalarıyla tanıtılan bir karakterdir. “*... ‘Düşman bu yoldan Antep’e girerse ben Antep’e nasıl girerim? Hemşehrilerimin yüzüne nasıl bakarım? Fransızlar beni çiğnemedi buradan geçemeyecekler’...*” (Şahin Bey, s. 63). Şahin Bey, kurduğu cümlelerden de anlaşılacağı üzere şehrinin düşman işgaline maruz kalmasını kabullenemeyen ve bu işgalin bitmesi için elinden geleni yapan, düşmanla çarpışmayı göze alan bir karakterdir.

“Deprem” adlı öyküdeki “anlatıcı” karakteri konuşmalarıyla tanıtılan bir karakterdir. “*Okulda böyle bir şeyler öğrettiklerini hatırlıyorum. Keşke, dersleri daha dikkatli dinleseydim.*” (Deprem, s. 85). Öykünün anlatıcısı, aslında depremlere inanmadığı için okulda öğretmenlerinin deprem konusunda anlattıklarını dinlemediğini adeta bir itiraf niteliğinde dile getirmekte ve bu durumdan çok pişman olduğunu sarf ettiği sözlerle belirtmektedir.

“Pastör” adlı öyküdeki “Pastör” karakteri konuşmalarıyla tanıtılan bir karakterdir. “*Kuduz karşı savaşırken kendimi büyük bir düşmana, masallarda adı geçen bir dev canavara karşı mücadele ediyormuş gibi hissediyorum.*” (Pastör, s. 240). Kuduz hastalığına karşı bir aş

geliştirme çalışması içerisinde olan Pastör adlı karakterin, bu çalışmaları yaparken kendisiyle ilgili neler hissettiği onun ağzından cümlelerle okuyucuya anlatılmıştır. Böylece Pastör karakterinin konuşmalarıyla okura tanıtılan bir karakter olduğu söylenebilir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *fiziksel özellikleriyle tanıtılan karakterlere* ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Bu Nehir Bizim” adlı öyküdeki “Furkan” karakteri fiziksel özellikleriyle tanıtılan bir karakterdir. “*Merhaba ufaklık, o kâğıt ne kâğıdı?*” diye sordu.” (Bu Nehir Bizim, s. 70). Sinan Bey’in Furkan’a sesleniş biçimi onun fiziksel özelliği bakımından küçük bir erkek çocuğu olduğunu göstermektedir. Bu ifadeyle Furkan karakterinin fiziksel görünümünün betimlendiği görülmektedir.

“Çocuk Bahçesindeki Bekçi” adlı öyküdeki “bekçi” karakteri fiziksel özellikleriyle tanıtılan bir karakterdir. Anlatı içerisinde bekçi karakterinin fiziksel özelliklerine ilişkin bilgiler verildiği görülmektedir: “*Orta yaşlı, çatık kaşlı bir amca, bazen bu kulübenin önüne dikilip bas bas bağırrır...*” (Çocuk Bahçesindeki Bekçi, s. 136).

“Dedemin Öyküsü” adlı öyküdeki “dede” karakteri fiziksel özellikleriyle tanıtılan bir karakterdir. “*Bir de dedemin ellerine takılırdı gözlerim. İncelmiş derisinin altındaki mor damarlar dokunsan patlayacak gibiydi.*” (Dedemin Öyküsü, s. 187). Dede karakterinin fiziksel özelliklerini içeren bilgilerin anlatı içerisinde kendine yer bulduğu görülmektedir.

“Bir Bardak Sütün Hatırı” adlı öyküdeki “kadın” karakteri fiziksel özellikleriyle tanıtılan bir karakterdir. “*Kapıyı açan sevimli ve genç kadını görünce biraz utandı ve heyecanlandı.*” (Bir Bardak Sütün Hatırı, s. 215). Bu anlatı içerisinde de kadın karaktere betimleyici ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Kadın karakterin dış görünüşüyle alakalı verilen bilgiler, onun fiziksel özellikleriyle okura tanıtıldığını göstermektedir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *diğer karakterlerin yorumuyla tanıtılan karakterlere* ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Bir Temmuz Gecesi” adlı öyküdeki “baba” karakteri diğer karakterlerin yorumuyla tanıtılan bir karakterdir. “*Babamın telefonu hiç susmuyordu. Son gelen telefonla birlikte babam dışarı kıyafetlerini giyindi. Gergin ve sıkıntılıydı.*” (Bir Temmuz Gecesi, s. 59). Anlatıcının baba karakteriyle ilgili yorumları bize bu karakterin içerisinde bulunduğu ruh hâlini gösterir niteliktedir. Bu nedenle baba karakteri, bir başka karakterin ağzından okuyucuya tanıtılmaktadır denilebilir.

“Bu Nehir Bizim” adlı öyküdeki “fabrika sahibi” karakteri diğer karakterlerin yorumuyla tanıtılan bir karakterdir. “*Burası fabrikanın sahibinin evi, sen haklısın ama nasıl imzalayayım? Ona imza atarsam işimden olurum. Hem ilçemizde çok kişi onun yanında çalışıyor. Sadece fabrikası yok, birçok iş yeri var. Onun için imza toplayamamışsındır. Kimse onu karşısına almak istemez.*” (Bu Nehir Bizim, s. 69). Furkan, nehri kirleten fabrikayla ilgili imza toplamak istemiştir ancak hiç kimse imza atmaya yanaşmamıştır. Bunun nedenini ise Furkan’a güvenlik görevlisi anlatmıştır. Güvenlik görevlisi, fabrika sahibinin birçok iş yeri olduğundan ve çevre halkının da bu iş yerlerinde çalıştığından onu karşılığın almaktan çekindiklerini söylemiştir. Güvenlik görevlisinin verdiği bilgilerden fabrika sahibinin halk üzerinde ne kadar etkisi olan bir karakter olduğu görülmektedir.

“Deprem” adlı öyküdeki “baba” karakteri diğer karakterlerin yorumuyla tanıtılan bir karakterdir. “*Yan komşumuz göçük altında kalmıştı. Babam onu oradan kurtardı. Onunla çok gurur duydum...*” (Deprem, s. 86). Anlatıcı sayesinde baba karakteriyle ilgili birtakım bilgiler edinilmektedir. Anlatıcının kurduğu cümlelerden yola çıkılarak öyküdeki baba karakterinin yardımsever bir karakter olduğu sonucuna ulaşabilmektedir.

“Çitlembik” adlı öyküdeki “anlatıcı” ve “Hasan” karakterleri diğer karakterlerin yorumuyla tanıtılan karakterlerdir. Yaşanılan kaza sonrası yaptıkları ilkyardım sayesinde Süleyman karakterinin hayatta kalmasını sağlayan Hasan ve anlatıcı karakterleriyle ilgili doktor karakterinin yorumuna yer verilmiştir. “*‘Yarayı, kalp seviyesinin üstünde tutup taşısalmış doktor diplomasını bile hak edeceklermiş.’*” (Çitlembik, s. 174). Doktor karakterinin bu yorumu, Hasan ve anlatıcının ilkyardım açısından doğru bir davranış sergilediklerini okura göstermektedir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerin karakterlerinden, *yazarın yorumuyla tanıtılan karakterlere* ilişkin metinler içerisinde örnek alıntılara ve yorumlamalara aşağıda yer verilmiştir:

“Çocuk ve Baloncu” adlı öyküdeki “çocuk” karakteri yazarın yorumuyla tanıtılan bir karakterdir. Hiç parası olmadığı için baloncunun kendisine balon vermemesi üzerine çocuğun ağlayarak baloncunun yanından uzaklaştığı anlatılmaktadır. Bu sırada çocuğun içerisinde bulunduğu durum yazarın şu sözleriyle yorumlanmıştır: “*...sanki yürümeye gücü kalmamıştı.*” (Çocuk ve Baloncu, s. 34).

“Şahin Bey” adlı öyküdeki “Şahin Bey” karakteri yazarın yorumuyla tanıtılan bir karakterdir. Antep’in düşman tarafından işgalini önlemeye çalışan Şahin Bey’in hiç mermisi kalmayınca tüfeğini taşa vurup kırması ve düşmanla bu şekilde savaşması anlatılmaktadır. Şahin Bey’in bu davranışı yazar tarafından şu şekilde anlatılmıştır: “*Bir cesaret abidesi gibi köprüünün ortasında duruyordu.*” (Şahin Bey, s. 63).

“Bu Nehir Bizim” adlı öyküdeki “Furkan” karakteri yazarın yorumuyla tanıtılan bir karakterdir. Nehri kirleten fabrika konusunda Sinan Bey’in kendisine yardım sözü verdiği Furkan, bu sevincini paylaşmak için arkadaşlarının yanına gitmektedir. Bu sırada, saatlerdir imza toplamaya uğraşan ve yorgun düşen sanki kendisi değilmişçesine koşmaktadır: “*Furkan’ın tüm yorgunluğu geçmişti, sanki biraz önce yorgunluktan bitap düşen o değildi.*” (Bu Nehir Bizim, s. 70).

“Pastör” adlı öyküdeki “Pastör” karakteri yazarın yorumuyla tanıtılan bir başka karakterdir. “*Çocukluğunda verdiği sözü yerine getirmeye çalışan o küçük çocuğun adı ise aynı kitaba ‘Kuduz aşısını bulan büyük bilim adamı Louis (Luis) Pastör’ olarak yazıldı.*” (Pastör, s. 240). Bu anlatıda yazar, kuduz aşısını bulan Pastör’ü “büyük bilim adamı” olarak nitelendirmektedir. Bu noktada Pastör karakteriyle alakalı yazarın görüşüne yer verildiği ve yazarın görüşünden hareketle ilgili karakterin okuyucuya tanıtıldığı görülebilmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Beşinci sınıf düzeyi Türkçe ders kitabı içerisinde toplam 13 öykü metni olduğu ve bu öykülerde de 63 öykü karakterinin bulunduğu belirlenmiştir. Bu karakterlerden 8 tanesi (%13) açık karakter, 55 tanesi (%87) ise kapalı karakterdir. Ayrıca 6 öyküde açık karakter varken 7 öyküde hiç açık karakter bulunmamaktadır. İlgili Türkçe ders kitabı içerisinde en çok kapalı karakter özelliği taşıyan öykü karakterlerinin kullanıldığı görülmektedir. Yine kimi öykülerde ise hiç açık karaktere yer verilmemiş olması dikkat çekici bir durumdur. Karagül ve İnce-Samur (2017) da çalışmalarında kapalı karakter kullanımının çok olduğu bazı öykülerde açık karaktere hiç yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır. Benzer olarak Türkel ve Çetinkaya (2019) da Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kapalı karakterlerin çokça kullanıldığını belirlemişlerdir. Çocuk okurun iyi geliştirilmiş öykü karakterleriyle tanıştırılması görüşünden hareketle bazı öykülerde hiç açık karaktere yer verilmemesi istenilen olmayan bir durum olarak yorumlanmıştır. Nasıl ki öykülerdeki tüm karakterlerin açık karakter özelliği göstermesi beklenmiyorsa yine tüm karakterlerin kapalı karakter özelliği göstermesi de istenilen bir durum değildir.

Araştırmanın bulgularından yola çıkılarak 7 karakterin (%11) devingen karakter, 56 karakterin (%89) ise durağan karakter olduğu söylenebilir. Öykülerden 7'sinde devingen karakterler bulunurken 6'sında hiç devingen karakter bulunmadığı görülmektedir. Kitaptaki öykülerde en çok durağan karakter özelliği gösteren öykü karakterlerine yer verildiği görülmektedir. Benzer olarak Karagül ve İnce-Samur (2017) ile Türkel ve Çetinkaya (2019) da çalışmalarında, karakterlerin genellikle durağan karakter özelliği taşıdığını bulgulamışlardır. Karakter çeşidi konusunda olduğu gibi karakter değişimi konusunda da kimi öykülerde hiç devingen karaktere yer verilmemiş olması eğitsel açıdan uygun görülmemektedir. Çocuk okurun özdeşim kurabileceği, kendine örnek alabileceği düşünüş ve davranış değişimleri yaşayan karakterlerin öykülerde kullanılması daha beklenen bir durumdur. Bu nedenle inandırıcı nitelikte olmak kaydıyla olumlu yönde düşünüş ve/veya davranış değişikliği yaşayan karakterlerin ders kitabı öykülerinde kullanılması değerli görülmektedir.

Yine bulgulardan hareketle 46 karakterin (%73) davranış ve eylemleriyle, 37 karakterin (%59) konuşmalarıyla, 25 karakterin (%40) diğer karakterlerin yorumuyla, 13 karakterin (%21) yazarın yorumuyla ve 7 karakterin (%11) de fiziksel özellikleriyle tanıtılan karakterler olduğu söylenebilir. Karagül (2019) çalışmasında karakterlerin çoğunlukla konuşma yoluyla ve yazarın yorumuyla geliştirildiği, Karakoç-Öztürk (2020) ise karakterlerin en çok konuşma yoluyla en az da fiziksel özellikleriyle geliştirildiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu noktada karakterlerin tanıtılması açısından dengeli bir dağılımdan söz etmek mümkün değildir. Bir karakteri okura tanıtırken birden fazla tanıtma yolunun kullanılması o karakterin okur tarafından kolayca benimsenmesinde etkili olabilecektir. Yaşamda karşılaşılan gerçek kişiler nasıl ki birden fazla yolla tanınıyorsa öykü karakterlerini de birden fazla yolla tanıtmak okura, onları yaşamdan kişilermişçesine benimseme imkânı sunabilecektir. Farklı akademik yıllarda kullanılan farklı Türkçe ders kitaplarını inceleyen yukarıdaki çalışmalar, bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Araştırma sonucu göstermektedir ki ortaokul Türkçe ders kitabı öykülerinde öğrencilere iyi geliştirilmiş öykü karakterleri sunabilmek için karakterlerin çeşitlerinin, değişimlerinin ve tanıtılma yollarının daha dengeli bir biçimde dağıtılması gerekmektedir. Ders kitaplarına alınacak öykü metinlerinin bu görüşten yola çıkılarak belirlenmesi önemli görülmektedir.

Bunun yanı sıra uluslararası alanyazına da bakıldığında kurgusal ürünlerdeki karakterlerin öneminin vurgulandığı bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan Martin (2004), karakter geliştirme yolları kullanılarak kurgulanan karakterlerin, okuyucunun zihninde birtakım çağrışımlara neden olduğunu ve bu yolla da okuyucunun diğer insanlar hakkında görüş geliştirebildiğini vurgulamaktadır. Bu görüşü destekler nitelikteki bir başka çalışma da Dyches, Prater ve Leininger (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. İlgili araştırmacılar içerisinde kurgusal nitelik gösteren engelli karakterlerin bulunduğu eserleri incelemişlerdir. Araştırmacılar, bu eserlerde yer alan 42 karakterin 24'ünün devingen, 18'inin ise durağan karakter olduğunu belirlemişlerdir. Engelli karakterlerin kurgunun akışına dâhil edilmesinin ve bu karakterlerin iyi geliştirilmesinin önemine değinen yazarlar, bu sayede çocukların engelli bireylerin yaşadıklarını deneyimleyebildiklerini ifade etmektedirler. Bu çalışmalarda görüşlerden de yola çıkılarak çocuk okura iyi geliştirilmiş karakter örnekleri sunmanın çocuğu yaşama hazırlamada önemli bir işlevi olduğu söylenebilir.

Özetle öykülerde kullanılacak açık karakterler çocukların öyküyü okurken karakterleri daha iyi tanıyıp onlarla kolayca bağ kurmalarını sağlayabilecektir. Fiziksel ya da ruhsal olarak hâkim oldukları, sonraki hamlesini kestirebildikleri ve tam anlamıyla tanıdıklarına inandıkları karakterlerin olduğu öyküleri okumak çocukları okumaya karşı güdüleyebilecektir.

Özellikle olumlu davranış özellikleri sergileyen ya da olumlu yönde düşünsel ya da davranışsal değişim yaşayan devingen karakterlerin öykülerde kullanılması çocukların olumlu düşünüş ve davranışlara yönelmelerinde etkili olabilecektir.

Karakterlerin tek bir karakter tanıma yoluyla değil de birden çok karakter tanıma yolu kullanılarak tanıtılması çocukların bu karakterleri daha iyi tanıyabilmelerinde etkili olabilecektir. İyi geliştirilmiş bir karakter, öyküyü okurken çocuğun ilgili karakterle bağ kurabilmesinde etkili olabilecektir.

Olabildiğince gerçekçi kurgulanmış, akla uygun değişimler geçiren ve çok yönlü olarak okuyucuya tanıtılan, idealize edilmeyen, rastlantısallıktan ve abartıdan uzak karakterler çocukların onlarla özdeşim kurmalarında etkili olabilecektir. Bu nedenle çocuk edebiyatı yazarları tarafından bu hususlara dikkat edilerek yapıtlardaki karakterler geliştirilmelidir. Böylece iyi geliştirilmiş karakterlerin yer aldığı eserlerle karşılaşmak çocukta okuma sevgisinin ve zamanla okuma kültürünün oluşmasına katkı sağlayabilecektir.

Hearn (2020) insanın kendi kendini eğitirken en önem vermesi gereken noktanın okumak için uygun kitap seçmesi olduğunu ifade eder. Bakıldığı zaman aynı durum ders kitaplarına alınacak metinler için de geçerlidir. Amaca uygun metin seçimi eğitim-öğretim uygulamalarının etkililiğini arttıracaktır. Bu nedenle çocuk okurların karakter oluşumunda etkisi olan öykü metinlerinin de bu anlayış gözetilerek ders kitaplarına dâhil edilmesi gerekmektedir. Özetle ders kitaplarına seçilecek öykü metinleri; çocuğun merakını cezbedecek, onun karakter gelişimini destekleyecek ve öyküyle etkileşime girerek okuma sürecinin aktif bir parçası hâline gelmesini sağlayacak öykü karakterlerini içerir metinler olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2010). *İnsanı tanıma sanatı* (Çev. K. Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Ariş, E. (2011). *Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında karakter ve tip oluşumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adıyaman.
- Aslan, C. (2007). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 189-200.
- Aytan, T. ve Güneş, G. (2017). 2017 Türkçe öğretim programına göre hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin temaları ve türleri üzerine bir değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*, 3 (11), 256-275.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research*. New York: Free Press.
- Baştuğ, M. ve Keskin, H. K. (2013). Öğrencilerin hikâye edici metinlerdeki problemi belirleme becerilerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 284-290.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çakır-İlhan, A. (1994). Üniversitelerde sanat eğitiminin gerekliliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 173-183
- Çapraz-Baran, Ş. ve Diren, E. (2020). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Çolakça, C. (2019). *Gülsevin Kırıl'ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını: yazın eğitime atılan ilk adım* (3. Baskı). İzmir: Tudem Yayınevi.
- Dyches, T. T., Prater, M. A., & Leininger, M. (2009). Juvenile literature and the portrayal of developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 44 (3), 304-317.
- Eğitim Bilişim Ağı. (2022, 22 Nisan). Erişim adresi: https://cdn2.eba.gov.tr/PROD_THUMBNAİL_REPOSITORY/7/707407ab694102b5a176875a5162dc66.jpeg?st=YvBnWrfXzikq6NNWUpchQg&e=1650606628&eec=wSyRLCuPFXwOntzoB2RXRetsUrezBvJNo+3snCSNQ8HycA4k0MpyGapsZpbGXpJHnZRhbqAfK2MPfD0z36zZ+w==
- Gül, G. (2004). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 223-236.
- Hearn, L. (2020). *Okuma üzerine -edebiyat dersleri-* (Çev. F. Çakkalkurt). İstanbul: Çınar Yayınları.
- Karagül, S. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki karakter geliştirme yollarının incelenmesi. *Başkent University Journal of Education*, 6 (2), 293-303.
- Karagül, S. ve İnce-Samur, A. Ö. (2017). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki kişilerin karakter özelliklerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (2), 336-352.
- Karakoç-Öztürk, B. (2020). Yazınsal metinlerde yer alan karakter geliştirme yolları: Ortaokul Türkçe ders kitapları örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10 (16), 6362-6391. doi: 10.26466/opus.690174
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi* (21. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lukens, R. J., Smith, J. J. ve Coffel, C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (Çev. C. Pamay). İstanbul: Erdem Yayınları.
- Martin, P. (2004). *Characterization in the novel: An aesthetic of the uncanny*. Dublin: Dublin City University.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morgan, D. L. (1996). *Focus groups as qualitative research* (C. 16). New York: Sage Publications.
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel okuma* (6. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi* (4. Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özmen, G. (2010). *Gülten Dayıoğlu'nun çocuk ve gençlik yapıtlarında karakter incelemeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Sever, S. (2000). Çocuk kitaplarında dilsel ve görsel duyarlık. *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları*, 631-646.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat* (9. Baskı). Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Spring, J. (1997). *Özgür eğitim* (Çev. A. Ekmekçi). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Türkben, T. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (3), 2152-2166. doi: 10.17218/hititsosbil.419925

- Türkel, A. ve Çetinkaya, M. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki öykü kişilerinin incelenmesi. VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 1450-1463.
- Türkel, A., Özdemir, E. E. ve Akbulut, S. (2017). Okuma kültürü ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12 (14), 465-490. doi: 10.7827/TurkishStudies.11620
- Türkel, A., Özdemir, E. E. ve Akbulut, S. (2019). Examining reading cultures of pre-service teachers: A case study from an education faculty in Turkey. *International Journal of Education & Literacy Studies IJELS*, 7 (2), 197-210. doi: 10.7575/aiac.ijels.v.7n.2p.197
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yeşilyaprak, B. (2002). *Eğitimde rehberlik hizmeti*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Zivtci, F. (2007). Çocuk kitaplarında kahramanın yeri ve önemi. 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 245-247.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The main reference source for Turkish lessons is textbooks. These lessons are taught through the texts in the textbooks. In Turkish textbooks, mostly fictional texts are preferred (Aytan and Güneş, 2017; Türkben, 2018). The story genre is one of them. Among these texts, students often encounter texts in the type of story in Turkish lessons (Baştuğ and Keskin, 2013). These story texts consist of some elements. One of the most important of these elements is the characters that make the events in the texts.

Aslan (2007) says that the child gets to know different human characters thanks to the story characters he encounters. According to her, this enables the child to become aware of her own character. The child reader begins to shape his life through the relationship he establishes with fictional characters. This shaping primarily affects the character development of the child. At this point, it is expected that the story characters should be well developed to enable the child to identify (Özdemir, 2005).

Lukens (1999, cited in Sever, 2017) says that story characters can be developed in more than one way. A story character can be an open or closed character. If information about its features is given, it is an open character. If no information is given, it is a closed character. If it is experiencing any change, it is a dynamic character. If it does not change, it is a static character. The introduction of story characters can be through their behavior and actions, their speech, their physical characteristics, the interpretation of other characters, and the author's interpretation. In this study, it is aimed to evaluate the types, changes, and ways of introducing the characters in the fifth-grade Turkish textbook stories.

Method

Qualitative studies are studies based on examining the research problem by interpreting it (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu and Yıldırım, 2010). This qualitative study is in the survey model. In the survey model, it is ensured that a situation in the past or the present is revealed in detail (Karasar, 2010).

In the research, the fifth-grade Turkish textbook, which was approved by the Ministry of National Education to be taught in schools in the 2021-2022 academic year, was examined. The fifth-grade Turkish textbook was examined through document analysis. The data were analyzed by content analysis.

First, the texts in the book were read by the researchers. Then, the texts in the story type were determined. It has been determined that there are thirteen story texts in the book and there are sixty-three story characters in these stories. No sample was taken in the study. All sources have been examined. These determined characters were examined in terms of the type, change and introduction of the character Lukens (1999, cited in Sever, 2017) mentioned. The results are presented in tables. Frequency (*f*) and percentage (%) are given in the tables. In addition, the data were tried to be supported by quotes from the stories.

Two co-researchers evaluated the documents of the research independently of each other. Thus, the reliability of the research was tried to be ensured. For this, the reliability formula developed by Miles and Huberman (1994) researchers was used. As a result of the calculation made using this formula, the reliability of the research was found to be 96%.

Discussion and Conclusion

It has been determined that there are thirteen stories in the fifth-grade Turkish textbook and there are sixty three story characters in these stories. Eight of these characters are open characters. Fifty-five of them are closed characters. In addition, while six stories have open characters, seven stories do not have any open characters.

Based on the findings of the research, it can be said that seven characters are dynamic characters, and fifty-six characters are stable characters. While there are dynamic characters in seven stories, there are no dynamic characters in six stories.

Forty-six characters are introduced with their behaviors and actions, thirty-seven characters with their speech, twenty-five characters with the interpretation of other characters, thirteen characters with the interpretation of the author, and seven characters with their physical features.

There are also studies in the literature that have related results to the results of our research (Karagül and İnce-Samur, 2017; Karagül, 2019; Türkel and Çetinkaya, 2019; Karakoç-Öztürk, 2020). Based on these studies, it can be said that there is a need to present well-developed story characters to students in textbook stories. The story texts to be selected for the textbooks should support the character development of children. Textbook stories should have story characters that will enable the child to become an active part of the reading process.